

POLITIČKA ŠKOLA ZA UMJETNIKE (I SVE ZAINTERESIRANE) 2022.

**POLITIČKA ŠKOLA
ZA UMJETNIKE
(i SVE ZAINTERESIRANE) 2022.**

OŽUJAK – SVIBANJ 2022.
Nova BAZA, Nova cesta 66 Zagreb

PRIJAVE PRIMAMO DO 07.03.2022.
NA BLOK@BLOK.HR

VIŠE NA: WWW.BLOK.HR

TEMATSKI BLOKVI:

- KRIKA KAPITALIZMA
- SOCIJALISTIČKI ODGOVOR
- IDENTITETI U
ANTIKAPITALISTIČKOJ
TEORIJI I PRAKSI
- RADNIČKO I UMJETNIČKO
ORGANIZIRANJE
- RADIONICA KAZALIŠTA
POTLAČENIH

ORGANIZATOR: BLOK LOKALNA BAZA
ZA OSVJEŽAVANJE
KULTURE

PROGRAM FINANCIJSKI PODUPIRE:

ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE

PROGRAM

I. KRITIKA KAPITALIZMA

25. - 27. 3. 2022.

Nova BAZA, Nova cesta 66

moderatorica: Andreja Gregorina

petak, 25. 3. 2022.

17:00 - 18:00 UVOD I UPOZNAVANJE

18:15 - 20:00 VESNA VUKOVIĆ: Nevolje s klasom: umjetnost i rad

subota, 26. 3. 2022.

10:00 - 11:20 ANKICA ČAKARDIĆ: Izvori kapitalizma: imperativi tržišta, akumulacije i rasta radne produktivnosti

11:30 - 12:50 STIPE ĆURKOVIĆ: Kapitalizam i klase u Marxovom *Kapitalu*

13:00 - 14:20 završna rasprava

14:30 RUČAK

nedjelja, 27. 3. 2022.

10:00 - 14:00 JOSIPA LULIĆ: Kazalište potlačenih: praksa teorije (I. RADIONICA)

II. SOCIJALISTIČKI ODGOVOR

8. - 9. 4. 2022.

Nova BAZA, Nova cesta 66

moderatorica: Dunja Kučinac

petak, 8. 4. 2022.

18:00 - 20:00 JAKOV KOLAK: Povijest radničkog pokreta

subota, 9. 4. 2022.

10:00 - 11:20 ANDREJA GREGORINA: Crveni feminizam

11:30 - 12:50 KREŠIMIR ZOVAK: Kontradikcije socijalističke države: jugoslavenski primjer

13:00 - 14:20 završna rasprava

14:30 RUČAK

16:30 - 18:30 TOMISLAV AUGUSTINČIĆ: Kultura sjećanja na NOB na Trešnjevci (didaktička tura)

III. IDENTITETI U ANTIKAPITALISTIČKOJ TEORIJI I PRAKSI

22. - 23. 4. 2022.

Nova BAZA, Nova cesta 66

moderatorica: Andreja Gregorina

petak, 22. 4. 2022.

18:00 - 20:00 NIKOLA VUKOBRATOVIĆ: Nacija i emancipacija: saveznici ili suparnici?

subota, 23. 4. 2022.

10:00 - 11:20 ROBERT KASUMOVIĆ: Romska nacionalna manjina u vreme kapitalizma i depolitizacija romskog pitanja

11:30 - 12:50 NINA ČOLOVIĆ: Kvir egzistencije i izgradnja roda u kapitalizmu

13:00 - 14:20 završna rasprava

14:30 RUČAK

IV. RADNIČKO I UMJETNIČKO ORGANIZIRANJE

5. - 7. 5. 2022.

Nova BAZA, Nova cesta 66

moderatorica: Vesna Vuković

četvrtak, 5. 5. 2022.

JOSIPA LULIĆ: Kazalište potlačenih: praksa teorije (II. RADIONICA)

petak, 6. 5. 2022.

18:00 - 20:00 Kako (da) se organiziramo, sudjeluju: GORAN LUKIĆ (Delavska svetovalnica), SANDRA KASUNIĆ (SKUPA), JAKOV KOLAK (BRID)

subota, 7. 5. 2022.

10:00 - 11:20 ANA KUTLEŠA: Iz podrooma na ulicu - umjetničko organiziranje između geste i systemske promjene

11:30 - 12:50 DUNJA KUČINAC: Od angažmana do angažmana: fleksibilizacija i prekarnost

13:00 - 14:20 završna rasprava

14:30 RUČAK

16:30 - 18:30 ZAVRŠNA KOLEKTIVNA DISKUSIJA

SAŽETCI IZLAGANJA S PREPORUČENOM LITERATUROM I BIOGRAFIJAMA IZLAGAČICA (prema redoslijedu izlaganja)

VESNA VUKOVIĆ: Nevolje s klasom: umjetnost i rad

Ideja "svijeta umjetnosti" predstavlja završni korak u realizaciji projekta autonomije umjetnosti koji je toj ljudskoj djelatnosti priskrbio specifičan status u okvirima kapitalističke proizvodnje. Za razliku od najamnoga rada, umjetnički rad smatra se slobodnim radom koji nije motiviran novcem, a sam proces stvaranja je fokusiran na vlastito zadovoljavanje i

samoafirmaciju pri čemu stvaratelj zadržava svoju autonomiju. Konačno, proizvodnja se ne kvantificira niti ne vrednuje financijskim mjerilima. Dakle, ideja "svijeta umjetnosti" kao oaze podrazumijeva sferu posve izuzetu od društvene podjele rada kao i od političko- ekonomske racionalnosti kojoj su podvrgnuti svi ostali aspekti društvenosti.

Slijedom toga "svijet umjetnosti" je harmonična enklava u kojoj se okupljaju umjetnici kao ljudi sa zajedničkim interesom (umjetnost) koji nadvladava suprotstavljene interese kakvi presijecaju svijet koji ga okružuje. Problemi ne-umjetničkog svijeta nerijetko su predmetom interesa umjetnika, ali oni prag "svijeta umjetnosti" prelaze kao izvanjski ili "onostrani" problemi: njihovi političko-ekonomski uzroci kao da ne presijecaju i ne strukturiraju i taj svijet. Toj ćemo arkadijskoj slici umjetničke sfere prići s leđa, u pokušaju da otkrijemo što nam skriva. Polazeći od toga da je umjetnost dio društva, a da je društvo oblikovano klasnim podjelama, razmotrit ćemo kako se specifični odnosi klasnih snaga izvan sfere umjetnosti reproduciraju njoj. Također, vidjet ćemo i kakve su veze umjetnosti s antikapitalističkim borbama u 'vanjskom' svijetu i kolika je njezina društvena moć.

Vesna Vuković je kustosica i istraživačica u području društveno angažirane umjetnosti i prevoditeljica. Su-osnivačica i članica kustoskog kolektiva BLOK, s kojim je realizirala više projekata, izložbi, istraživanja i publikacija. Urednica je BLOK-ove biblioteke Tendencija. Dugogodišnja suradnica Trećeg programa hrvatskog radija, kao autorica tekstova, prevoditeljica te jedna od autorica emisije Stvarnost prostora. Tekstove i kritike objavljuje tu i tamo.

Preporučena literatura:

Vuković, Vesna, "O problemima politizacije umjetničkog polja", u: *Bilten*, 25.4.2014.: <https://www.bilten.org/?p=581>

Davis, Ben, "Devet i pol teza o umjetnosti i klasi", u: Radna bilježnica Političke škole za umjetnike (i sve zainteresirane), Zagreb: BLOK, 2017. Dostupno na: http://blok.hr/system/publication/pdf/15/Radna_Biljeznica_Politicke_skole_2017.pdf

Dodatna literatura:

Čurković, Stipe, „Heteronomija rada/autonomija estetskog“, u: *Frakcija 60/61*, Zagreb: CDU, 2012/2012.

ANKICA ČAKARDIĆ: Izvori kapitalizma: imperativi tržišta, akumulacije i rasta radne produktivnosti

Što je kapitalizam? Kad je nastao? Koji su izvori kapitalizma? Je li nastao slučajno? Predavanje će pokušati odgovoriti na ova i slična pitanja, kritizirajući transhistorijsku tezu da je kapitalizam "oduvijek prisutan", da njegove pretpostavke leže u dalekoj povijesti i da je posljedica univerzalnih i vječnih karakteristika ljudske prirode. Neke od tema koje ćemo otvoriti tijekom predavanja su: tranzicija iz feudalizma u kapitalizam, formacija klasa u kapitalističkom načinu proizvodnje, tzv. prvobitna akumulacija kapitala, historijski režimi reprodukcije, historija roda, eksploatacija i opresija. U metodološkom smislu spomenutim temama nećemo prići iz optike ortodoksnog marksizma, već ćemo kombinirati teze specifične marksističke tradicije, tzv. "politički marksizam", feminističke kritike političke ekonomije s naglaskom na unitarnu teoriju socijalne reprodukcije i nekolicine luksemburgijanskih pretpostavki koje se tiču akumulacije kapitala. Na taj način, u fokusu će nam biti teorije četiriju marksistkinja: Ellen Meiksins Wood, Lise Vogel, Silvia Federici i Rosa Luxemburg.

Ankica Čakardić (Rijeka), izvanredna profesorica i nositeljica Katedre za socijalnu filozofiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Autorica je triju monografija: *Sablasi tranzicije – socijalna historija kapitalizma* (Zagreb, 2019), *Ustajte prezrene na svijetu – tri eseja o Rosi Luxemburg* (Zagreb, 2019) i *Pobunjeni um – eseji iz radikalne socijalne filozofije* (Zagreb, 2021). Članica je uredništva izdanja *Zbirni radovi Rose Luxemburg* pri izdavačkoj kući Verso (London/New York) u okviru kojega trenutno uređuje 6. tom zbirnih radova pod naslovom *Rasprave Rose Luxemburg o revolucionarnoj strategiji i organizaciji. Feministkinja i socijalistkinja*.

Preporučena literatura:

Ankica Čakardić: "Uvod – Preliminarne bilješke o kapitalizmu", u: A. Čakardić, *Sablasi tranzicije. Socijalna historija kapitalima, Jesenski i Turk/Drugo more*, Zagreb 2019., str. 17–37. [PDF]

Ankica Čakardić, „Kapital je društveni odnos”, <http://slobodnifilozofski.com/2018/04/kapital-drustveni-odnos.html>. Slobodni filozofski, 14. travnja 2018.

Ankica Čakardić: "Social reproduction", <https://archive.krisis.eu/social-reproduction/>. Krisis: Journal for Contemporary Philosophy, Issue 2, 2018.

STIPE ĆURKOVIĆ: Kapitalizam i klase u Marxovom Kapitalu

O čemu govorimo kada govorimo o kapitalizmu i klasama? Različite teorije su na ta pitanja davale različite odgovore. Marxova kritika političke ekonomije, pogotovo *Kapital*, osnova je svakog marksističkog razumijevanja kapitalizma. Ali marksizam u singularu nikad nije postojao. Gotovo od početaka bio je polje brojnih međusobno konkurentskih interpretacija i shvaćanja. To se odrazilo i na recepciju centralnih kategorija *Kapitala* i teorijski i političke zaključke koji su iz njih izvedeni. U predavanju ću prikazati koncepte poput kapitalističkog načina proizvodnje, društvene formacije, opće formule kapitala, eksploatacije, važnost različitih nivoa apstrakcije klasne analize, ali i političke implikacije koje su različite struje recepcije *Kapitala* iz njih izvukle.

Stipe Ćurković je član Centra za radničke studije i urednik njegova godišnjeg teorijskog časopisa *3k: kapital, klasa, kritika*.

Preporučena literatura:

Heinrich, Michael (2015), *Uvod u Marxovu kritiku političke ekonomije*, Zagreb: Centar za radničke studije, (poglavlje 10.3: str. 186-193; poglavlja 4.3-4.5, str. 92-100). Dostupno na: <https://www.rosalux.rs/bhs/uvod-u-marxovu-kritiku-politicke-ekonomije>

Chibber, Vivek (2018), „Spašavanje klase od kulturnog obrata“, u: *3k: kapital, klasa, kritika*, br. 5, Zagreb: Centar za radničke studije, str. 179-214. Dostupno na: https://www.rosalux.rs/bhs/3k-kapital-klasa-kritika_5_2018

JOSIPA LULIĆ: Kazalište potlačenih: praksa teorije (radionica)

Kazalište potlačenih (KP) vrsta je interaktivnog političkog teatra koju je šezdesetih godina u Brazilu razvio Augusto Boal, te ju je desetljećima potom zajedno sa svojim suradnicima/cama nastavio razvijati u cijelome svijetu. KP se bazira na pedagoškim teorijama Paula Freirea, s dvije osnovne polazišne točke. Prva je da je oslobođenje nužno

proces odozdo, pokret potlačenih, koji mora rastočiti samo uvjete i strukturu opresije, a ne tek zauzeti mjesto u hijerarhiji moći; druga kako je proces osvještavanja koji nužno prethodi akciji multisenzoran i multimodalan. Uz teorijske rasprave mora uključivati tijelo, pokret, zvuk, sliku - estetiku. Grupe kazališta potlačenih se bave odnosima moći, opresijama i hijerarhijama kako u sadržaju, tako i u formi i organizaciji rada: brišu striktnu podjele na glumce, režisere, dramaturge, ali i podjelu glumci - publika: publika postaje aktivni sudionik izvedbe, isprobavajući različite strategije borbe protiv opresije. U radionici ćemo kroz dva susreta proći teorijske osnove kazališta potlačenih, vježbe i igre koje su osnovni dio arsenala multimodalnog rada, te zajednički raditi na kratkom performansu KP koji će u vidu interaktivnog pitanja publici biti izveden na kraju škole.

Josipa Lulić je istraživačica, aktivistica, edukatorica i prevoditeljica. Doktorirala je povijest umjetnosti. Suosnivačica je i trenutna koordinatorica Centra za kazalište potlačenih POKAZ, te ima dvadesetak godina iskustva u facilitiranju kazališta potlačenih. Dio je mreže međunarodnog feminističkog kazališta potlačenih. Kao facilitatorica KP-a surađuje različitim organizacijama i kolektivima.

JAKOV KOLAK: Povijest radničkog pokreta

„Prava su izborna a ne poklonjena“ rečenica je koju još uvijek možemo čuti na prosvjedima i proglasima, u razgovoru s ljudima ili čitajući tekstove po portalima – najčešće u kontekstu toga da je neko od prava koja smatramo važnim u opasnosti da nam se oduzme. Tom rečenicom nastoji se potaknuti ljude da se usprotive nekoj po njih štetnoj politici i ukazati da je, kako bi uopće to pravo postojalo, bila potrebna borba. No pitanje je, tko su bili ti na čiju se borbu pozivamo, i koje su sve prepreke bile pred njima?

Kad pričamo o vikendu, godišnjem odmoru, osmosatnom radnom vremenu... odgovor nam je donekle logičan – pa za ta prava borili su se radnici. No, radnička borba mnogo je šira od „pukog“ poboljšanja uvjeta na radnom mjestu. Prosječni radnik/seljak početkom 20. stoljeća, nije imao gotovo nijedno političko ili socijalno pravo koje danas smatramo „civilizacijskim dostignućem“. Ne samo da je bio osuđen prodavati svoj rad (ako ga je netko trebao) pod uvjetima na koje nikako nije mogao utjecati, ili doslovce umrijeti od gladi, već nije imao pravo udruživanja s drugim radnicima, pravo glasa, pravo sudjelovanja u javnom i političkom životu... Bio je izložen ogromnoj količini nasilja od strane poslodavaca i državnih institucija – ubijanje i zatvaranje onih koji su na takve surove uvjete reagirali, bilo je uobičajena praksa. Ako ste pritom bili žena, migrantski radnik ili imali drugačiju boju kože – pozicija vam je bila još gora.

Jesmo li se iz te situacije izdigli zato jer je kapitalizam s vremenom povećao bogatstvo pa ga podijelio s onima koji ga stvaraju? Jesu li promicatelji liberalnih vrijednost shvatili vlastito licemjerje pišući „svaki čovjek je rođen slobodan i jednak“ pritom u praksi negirajući ta prava svima koji nisu bili bogati? Ili se radi o organiziranoj, dugotrajnoj i krvavoj borbi prvenstveno radnika i seljaka, koji često ne samo da su prolijevali krv za „malo bolji kapitalizam“ već imali na horizontu svijet koji se neće temeljiti na eksploataciji čovjeka od strane čovjeka s ciljem povećanja profita.

Iako ta borba nije završena, i možda nikad neće biti, njena dostignuća ne samo da današnji život čine podnošljivijim, već nas opominju da iako stvari ponekad izgledaju, pa i jesu crne, nikad nije vrijeme za apatiju i predaju.

Jakov Kolak, rođen 1994. u Varaždinu. Završio diplomski studij politologije na Fakultetu političkih znanosti, na kojem je bio aktivan u radu Kluba studenata fakulteta političkih znanosti. Radi kao urednik portala Radnička prava čiji je nakladnik Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID), te je nedavno zaposlen i u Regionalnom industrijskom sindikatu gdje radi sve što treba.

Preporučena literatura:

<https://www.youtube.com/watch?v=EUDJNwHngVI>
<https://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/igor-livada-kada-radnici-nakratko-diktiraju-pravila-igre>
<https://jacobinmag.com/2017/11/german-social-democratic-party-second-international-culture>

ANDREJA GREGORINA: Crveni feminizam

Cilj izlaganje je feminističke emancipatorne prakse historijski pozicionirati unutar međunarodnog socijalističkog i radničkog pokreta, te ideološke postavke tzv. ženskog pitanja prikazati kao nezaobilazan dio promišljanja radikalnih društvenih i ekonomskih promjena od samog početka razvoja marksističke misli.

U tom kontekstu osvrnut ćemo se na rad međunarodnog ženskog radničkog pokreta i politički angažman marksističkih teoretičarki i revolucionarki Clare Zetkin i Aleksandre Kollontaj u području sindikalizacije ženskog radništva, socijalizacije reproduktivnog rada i političke subjektivizacije žena. U drugom dijelu izlaganja bavit ćemo se raspravama koje su se unutar polja socijalističkog i marksističkog feminizma intenzivirale tijekom 70-ih godina prošlog stoljeća vezano uz definiranje odnosa rodne nejednakosti ("patrijarhata") i kapitalističkog načina proizvodnje, dovodeći ih u kontekst suvremenih previranja na feminističkoj sceni.

Izlaganje se rukovodi mišlju da je u doba ekonomske i socijalne krize važno boriti se protiv revizionizma liberalnog feminizma koji aproprira emancipatorne dosege ženskog socijalističkog pokreta. Ukazivanjem na totalitet uzroka socioekonomskih kriza i podsjećanjem na egalitarne borbe (i pobjede) crvenog feminizma, ne samo da (ponovno) politiziramo feminističkog polje, nego i jasno iznosimo stav kako revolucionarni zahtjevi crvenog feminizma predstavljaju nezaobilazno mjesto otpora socijalističke ljevice.

Andreja Gregorina je marksistička feministkinja, suradnica kustoskog kolektiva BLOK i voditeljica feminističkog kružoka FEMATIK.

Preporuka za čitanje/slušanje:

Clara Zetkin, Za oslobođenje žena (1889):

<http://slobodnifilozofski.com/2017/03/za-oslobodenje-zena.html>

Lisa Vogel, Marksizam i podčinjavanje žena, 8. Subverziv festival, Slobodni Filozofski - Skripta TV, 2015.

<http://slobodnifilozofski.com/skripta-tv/lise-vogel-marksizam-podcinjavanje-zena>

Tithi Bhattacharya "What is Social Reproduction Theory?"(HM, London, 2017)

<https://youtu.be/Uur-pMk7XjY>

KREŠIMIR ZOVAK: Kontradikcije socijalističke države: jugoslavenski primjer

Tridesetak godina nakon svoje propasti, jugoslavenski socijalizam je i dalje nepresušni izvor oštrih polemika, kako među povjesničarima tako i u široj javnosti. Iako je kontekst i

motivacija tih rasprava primarno politički, pa pogledi na njegovu povijest ovise o viziji poželjne sadašnjosti i budućnosti, dijametralno suprotne interpretacije socijalističke prošlosti djelomično proizlaze i iz kontradiktornosti samog predmeta proučavanja. Uspjesi i neuspjesi jugoslavenskog socijalističkog samoupravljanja izgledaju znatno drugačije ovisno o tome gledamo li na njih iz perspektive bogatijeg sjevera, ili siromašnijeg juga zemlje, uzimamo li u obzir podjelu na urbane i ruralne krajeve, koliku pozornost pridajemo rodnim i etničkim nejednakostima i naporima da se oni nadiđu. Dakako nijedan od tih problema nije sam po sebi proizvod socijalizma, no legitimno je postaviti pitanje u kojoj je mjeri model socijalizma kakav je odabran u Jugoslaviji pogodovao nadilaženju tih problema. Fokus predavanja bit će na onim karakteristikama jugoslavenskog samoupravljanja koje su dugoročno sputavale nadilaženje tih problema i realizaciju ambicioznih razvojnih ciljeva. Pokazat ću na koji su način neke od osnovnih teorijskih postavki kreatora jugoslavenskog ekonomskog modela bile suprotstavljene proklamiranim socijalističkim ciljevima te kako su ekonomske reforme provedene od početka 1960-ih vodile produbljivanju geografskih, klasnih, rodničkih, nacionalnih drugih nejednakosti. Pored toga, istaknut ću da su usprkos njima, kao i postupno sve nepovoljnijim međunarodnim okolnostima, modernizacijski iskoraci ostvareni u socijalističkom periodu daleko nadmašili sve ono što se u povijesti naših prostora događalo prije i nakon socijalističkog razdoblja.

Krešimir Zovak (1989.) završio je preddiplomski studij Povijesti i Etnologije i kulturne antropologije te diplomski studij Povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radio je kao izvršni urednik, autor i prevoditelj u hrvatskom izdanju *Le Monde diplomatique*. Pisao je za različite hrvatske i regionalne medije kao što su *Bilten*, *Zarez*, *Novosti*, *Slobodni filozofski. Mašina* itd. Trenutno radi kao učitelj povijesti u osnovnoj školi u Zagrebu te kao koordinator programa u Centru za radničke studije. Glavni istraživački interes mu je povijest jugoslavenskog samoupravnog socijalizma. O toj je temi ranije objavio radove u časopisima *3k: kapital, klasa, kritika* i *Das Argument*.

Preporučena literatura:

Lebowitz, Michael. 2006. 'Sedam teških pitanja.' U: *Build It Now: Socialism for the Twenty-First Century*. New York: Monthly Review Press. Dostupno na: <http://radnickaprava.org/tekstovi/clanci/michael-lebowitz-sedam-teskih-pitanja>
Woodward, Susan. 1991. 'Soviet Rehearsal in Yugoslavia? Contradictions of the Socialist Liberal Strategy.' U: *Socialist Register* 27. Dostupno na: <https://socialistregister.com/index.php/srv/issue/view/425>

TOMISLAV AUGUSTINČIĆ: Kultura sjećanja na NOB na Trešnjevci (terenska nastava)

Na prostoru grada Zagreba tijekom socijalističke Jugoslavije podignuto je više od 423 spomen-obilježja posvećenih ličnostima, događajima, mjestima i djelovanjima radničkog pokreta, Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije. Od toga, na prostoru Trešnjevke bilo je postavljeno čak 47 spomen-obilježja, od čega 8 spomenika, 23 spomen-ploče i 16 poprsja. Memorijalna geografija trešnjevačkih socijalističkih spomenika zanimljiv je mikrokozmos politika sjećanja i zaborava kako socijalističke Jugoslavije, sadržavajući i odražavajući komemorativnu politiku, praksu i plastiku iz svih njezinih faza, ali ujedno i postjugoslavenskog društva. Do danas je sačuvano i u javnom prostoru Trešnjevke prisutno tek 13 spomen-obilježja, ako ne i manje, odražavajući ratni i poslijeratni trend društvene i političke neprimjerenosti te devalorizacije naslijeđa radničke borbe i antifašizma

(usp. Buble et al. 2017). Unatoč tome, socijalistički spomenici na Trešnjevki nude nam mogućnosti problematiziranja ne samo suvremenih već i povijesnih politika i praksi sjećanja te otvaranja novih prostora promišljanja sjećanja na radnički pokret, NOB-u i socijalističku revoluciju na prostoru Jugoslavije.

Terenska nastava temeljena je na istraživanjima udruge SF:ius memorijalnih politika i praksi na području Zagreba kao jugoslavenskog grada-heroja te na edukativnoj šetnji provedenoj u 2020. godini u sklopu Muzeja susjedstva Trešnjevka. U sklopu Političke škole za umjetnike (2022.) udruge BLOK, naglasak će biti na pitanje memorijalizacije žena u radničkoj borbi i pokretu otpora, kroz primjer sjećanja na Katu Dumbović.

Sudionicama/icima se preporuča konzultirati radove okupljene u Hrestomatiji, osobito uvodnik i radove vezane za Trešnjevačke spomenike, te se okvirno informirati o djelovanju Kate Dumbović (v. muzejsusjedstvatresnjevka.org).

Tomislav Augustinčić (1992., Karlovac) asistent je na Odjelu za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru te član i vanjski suradnik udruge SF:ius. Preddiplomski i diplomski studij antropologije i etnologije i kulturne antropologije završio je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, potonji integriranim diplomskim radom o društvenom sjećanju u sklopu pjesničkog festivala Goranovo proljeće. Bavi se istraživanjem društvenog sjećanja, o čemu je objavio više radova i sudjelovao na domaćim i međunarodnim skupovima. Njegovi aktualni istraživački interesi obuhvaćaju teme kolonijalne povijesti jugoslavenskih prostora, socijalističkih spomenika te književne antropologije. Piše poeziju; zbirka Ipak, zora (2020, SKUD Ivan Goran Kovačić) nagrađena je nagradom Goran za mlade pjesnike u sklopu Goranovog proljeća.

Preporučena literatura:

Buble, Tamara, Potkonjak, Sanja, Pupovac, Tihana i Škrbić Alempijević, Nevena. 2017. Hrestomatija: Zagreb grad heroj: prakse sjećanja na NOB

NIKOLA VUKOBRATOVIĆ: Nacija i emancipacija: saveznici ili suparnici?

Ruska invazija na Ukrajinu pokazala je kako je - unatoč obećanjima globalizacije - nacionalizam još uvijek faktor koji presudno određuje svjetsku političku i ekonomsku dinamiku. Negiranje i zazivanje nacionalnog identiteta i suvereniteta, stvarni i izmišljeni strahovi od neprijateljskog okruživanja, borba za nacionalnu dominaciju - sve su to elementi suvremenosti koji se ne razlikuju previše od tendencija koje su već izazvale dva svjetska i bezbrojne regionalne ratove. U bivšoj Jugoslaviji, proteklih trideset godina kapitalističke restauracije neodvojivo je od paralelne uspostave etničkog nacionalizma kao ideološkog nosećeg stupa poretka. Sve ovo su na svjetskoj i lokalnoj razini opravdani razlozi za averziju prema naciji i nacionalnom identitetu, koji se često doimaju kao ključna prepreka za uspostavu egalitarnog i nenasilnog društva. No povijesni odnos nacionalnog identiteta i emancipacijskih ideja znatno je kompleksniji, a ta dva fenomena povremeno su funkcionirala i kao sinonimi. S druge strane, tvrdoglavo održavanje dominacije nacionalnog principa u suvremenim političkim odnosima sugerira da se nacionalno pitanje ne može naprosto zaobići ni u artikuliranju emancipacijskih strategija. Kako onda pristupiti naciji? Predavanje će na temelju historijskih i aktualnim primjera nastojati ponuditi nekoliko odgovora na ovo pitanje.

Nikola Vukobratović (Koprivnica, 1985.) je novinar i povjesničar, bivši glavni urednik hrvatskog izdanja Le Monde diplomatiquea, trenutno zaposlen u Arhivu Srba u Hrvatskoj.

Preporučena literatura:

Daniele Conversi: The left and nationalism: from the French Revolution to the Anthropocene,

https://nationalismstudies.org/wp-content/uploads/2020/10/The_left_and_nationalism_From_the_French.pdf

Filip Balunović: Principov jugoslovenski nacionalizam,

<https://pescanik.net/principov-jugoslovenski-nacionalizam/>

Elie Nehme: Nationalism and the Left,

<https://areomagazine.com/2021/10/20/nationalism-and-the-left/>

ROBERT KASUMOVIĆ: Romska nacionalna manjina u vreme kapitalizma i depolitizacija romskog pitanja

Odnos vlasti prema romskoj zajednici u poslednjih 30 godina može se okarakterisati isključivo kao bahat i eksploatatorski. U ovom periodu gotovo da nije bilo nikakvih politika koje bi za cilj imale poboljšanje uslova života Roma i Romkinja, dok su oni korišćeni kao najjeftinija radna snaga i lako potkupiva glasačka masa. Iako su Romi najbrojnija nacionalna manjina Evrope, oni predstavljaju najsiromašniji sloj društva u svim zemljama u kojima su nastanjeni. Sistemska diskriminacija prema Romima i Romkinjama sve je izraženija, pa je romska populacija sve segregiranija, zbog čega je izlaz iz začaranog kruga siromaštva gotovo nemoguć.

Problemi romske zajednice su veoma kompleksni, pa njihovo rešavanje zahteva ozbiljne analize, realno sagledavanje situacije i kreiranje reanih politika čiji bi krajnji cilj bio poboljšanje životnog standarda roma. Najveći problemi romske zajednice su zapošljavanje, stanovanje i obrazovanje. Ne postoje tačni statistički podaci o broju zaposlenih Roma, ali se procenjuje da je preko 60% Roma i Romkinja nezaposleno. Diskriminacija na tržištu rada i loš položaj sakupljača sekundarnih sirovina predstavljaju ključne probleme u ovom polju. Većina Roma i Romkinja i danas živi u podstandardnim naseljima u kojima često nema ni najosnovnijih uslova za život. I pored određenih pomaka u sferi obrazovanja, još uvek je visok procenat Roma i Romkinja kojima je obrazovanje nedostupno.

Pod pritiskom međunarodnih institucija države bivše Jugoslavije bile su primorane da sagledaju probleme romske populacije i usvoje birokratske okvire za njihovo rešavanje. Međutim, i pored činjenice da su sve pomenute države kreirale strategije za inkluziju romskog stanovništva, izostala je implementacija istih, pa je romska manjina ostala na istoj poziciji. Države su svesno prepustile romsko pitanje civilnom sektoru, pa je romsko pitanje postalo projektno pitanje. I ako je jasno da se kompleksni problemi romskog stanovništva ne mogu rešiti kroz nevladin sektor, jer nevladin sektor nema ni finansijskih ni strukturnih resursa za rešavanje istih, države su za sada nezainteresovane za rešavanje problema najsiromašnije grupacije stanovništva, pa je zadatak romske zajednice da se politički organizuje i ponovo politizuje svoje probleme.

Robert Kasumović je magistar farmacije iz Niša. Višegodišnji je član NVO organizacije Forum Roma Srbije u kojoj je aktivan na projektima političke edukacije Roma i Romkinja i

sindikalizacije sakupljača sekundarnih sirovina. Član je redakcije portala Mašina i autor brojnih tekstova i publikacija i višegodišnji ekološki aktivista.

Preporučena literatura:

Romi između multikulturalizma i politike štednje:

<http://www.frs.org.rs/romi-između-multikulturalizma-i-politike-stednje/>

Sakupljači sekundarnih sirovina (ne)vidljivi radnici:

<http://www.frs.org.rs/sakupljaci-sekundarnih-sirovina-nevidljivi-radnici/>

Dodatna literatura:

<https://www.masina.rs/kako-sindikalizovati-nevidljive-radnike/>

<https://www.masina.rs/legalizacija-odrzivih-neformalnih-romskih-naselja/>

<http://www.frs.org.rs/romski-zivoti-su-vazni/>

<http://www.frs.org.rs/kada-su-dokumenti-daleko-od-realnosti-od-politicke-edukacije-ka-samo-organizaciji/>

<http://www.frs.org.rs/između-forme-i-realnosti/>

<http://www.frs.org.rs/obrazovanjem-politizacije-romske-zajednice-vol-2/>

NINA ČOLOVIĆ: Kvir egzistencije i izgradnja roda u kapitalizmu

Kvir prepoznaje da identiteti bilo koje vrste ne proizilaze iz ničijega tijela (ponajmanje cis i strejt, koji su ahistorizirani i naturalizirani do te mjere da se ni ne artikuliraju kao identiteti), nego da je riječ o načinima na koja su tijela obuzdana da bi služila interesima kapitala i s njim uvezanih (nacionalnih) država. Pripisivanje određenih karakteristika pojedinim tijelima u konstrukciji 'žena' i 'muškaraca' služi omogućavanju i racionalizaciji njihova upogonjivanja za različite vrste rada.

Da bi se eksternalizirali troškovi reprodukcije radne snage, kapital uspostavlja kategoriju radništva koja bi trebala besplatno ('iz ljubavi') održavati i revitalizirati (biološki, uslužno i skrbički) kapitalističku mašineriju. Kvir iskustva destabiliziraju i ometaju tu razdiobu, koja omogućava maksimizaciju prisvojenog viška vrijednosti, s obitelji kao primarnim mjestom nasilja i nadzora u socijaliziranju postavljenih obrazaca seksualnosti i roda, uz državno organizirane mehanizme patologizacije i kriminalizacije 'devijantnih' tijela. 'Devijantna razlika' u tim regulatornim mrežama obitelji, medicine i birokratskog i policijskog aparata izvodi se do one razine funkcionalnosti koja može postati produktivnom i iskoristivom do neke mjere. To može postati u dvama oblicima, kao povremena i devaluirana radna snaga (kao što to biva sa ženskom ili migrantskom radnom snagom, stječući dodatne dimenzije kada se više opresija prelama na istim tijelima) ili kao dio potisnute (nerijetko kriminalizirane) ekonomije, komplementarne reproduktivnom radu koja se iz obitelji premješta na ulicu (seks rad, odbačeni i odmetnuti oblici skrbičkog rada).

Nastavljajući se na načine na koje je cisheteronormativna opresija integralno sadržana i aktivirana unutar logike kapitalističke proizvodnje, predavanje će usmjeriti na promišljanje i izgradnju alternativnih, radikalno izoštranih modela organiziranja koje je moguće izvući već danas iz nužnih, eksperimentalnih, nestalnih savezništava u uzemljenije i održivije oblike

solidarnosti. Predavanje će se zadržati i na mjestima puknuća u povezivanju emancipatornih pokreta (feminizma, marksizma i kvira) i problematizirati iz tih antagonizama i nerazrađenih pitanja moguće smjerove i strategije daljnjeg organiziranja.

Nina Čolović lingvistkinja je i istraživačica, uronjena u teorijske i aktivističke prostore, kako u domenama kvir i feminističke teorije i prakse tako i u drugim aspektima rada usmjerenog prema ekonomskoj i društvenoj pravdi.

Preporučena literatura:

Raha, Nat. (2021). A Queer Marxist Transfeminism: Queer and Trans Social Reproduction. U: Gleeson, Juliet i O'Rourke, Elle. Transgender Marxism. London: Pluto Press.

Dodatna literatura:

Gusselsprouts. (2013/2021). Queerness and Communism: Building a Genderless Society through Social Warfare with Normativity.

<https://theanarchistlibrary.org/library/gusselsprouts-queerness-and-communism> (posljednji pristup: 9.3.2021.)

Čolović, Nina; Gonan, Lina i Gonan, Mia. (2020). FAQ: Transfobija i feminizam. Slobodni Filozofski. <http://slobodnifilozofski.com/2020/12/feminizam-i-transfobija.html> (posljednji pristup: 9.3.2021.)

Kako (da) se organiziramo, sudjeluju: SANDRA KASUNIĆ (SKUPA), JAKOV KOLAK (BRID), GORAN LUKIĆ (Delavska svetovalnica)

Blok posvećen radničkom i umjetničkom organiziranju otvaramo raspravom u kojoj će sudjelovati troje aktivnih organizatora iz različitih tipova organizacija i različitih polja: od NGO-a koji radi i surađuje sa sindikatima, najviše u polju edukacije, kao i poticanja širih saveza, preko NGO-a koji obavlja sindikalni posao, a ujedinjuje migrantske radnike bez papira sve do 'klasičnog sindikata' koji okuplja sve samo ne klasične radnike.

Sandra Kasunić bila je dugogodišnja aktivna članica omladinske sekcije njemačkog sindikata ver.di, okrug München te je suosnivačica nedavno osnovanog sindikata Sindikalnog kolektiva prekarnih radnica i aktivista - SKUPA. Fokus njenog sindikalnog djelovanja je demokratizacija sindikata, uključivanje i organiziranje mladih radnica_ka te sindikat kao društveno-politički subjekt.

Jakov Kolak – rođen 1994. u Varaždinu. Završio diplomski studij politologije na Fakultetu političkih znanosti, na kojem je bio aktivan u radu Kluba studenata fakulteta političkih znanosti. Radi kao urednik portala Radnička prava čiji je nakladnik Baza za radničku inicijativu i demokratizaciju (BRID), a odnedavno je zaposlen i u Regionalnom industrijskom sindikatu gdje radi sve što treba.

Goran Lukić je od 2007. od 2015. bio zaposlen u »Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije« gdje je pokrivaio različita područja, a ponajviše područje migracija. Sousedničar je Svetovalnice za migrante 2016. godine, koja se je u 2017. preimenovala u Delavsku svetovalnicu, gdje još uvijek radi. Inače Delavska svetovalnica je nevladina organizacija, koja se bavi direktnim savjetovanjem radnika.

LINKOVI:

http://www.maz.hr/wp-content/uploads/2017/05/Nepokoreni-grad_8_Migracije-1.pdf (pp. 56-59)

<https://www.masina.rs/sindikavno-organizovanje-mladih-prepreke-i-preduslovi/>

<https://h-alter.org/poslodavci/i-zaposleni-u-udrugama-su-radnici/>

www.skupa.hr

<https://www.facebook.com/delavskasvetovalnica>

ANA KUTLEŠA: Iz podrooma na ulicu - umjetničko organiziranje između geste i systemske promjene

U izlaganju ćemo proći kroz neke primjere umjetničkog organiziranja u lokalnom i međunarodnom kontekstu, od početka 20. stoljeća pa do naših dana. Vraćamo se gotovo sto godina u prošlost, u jedan drugačiji SAD koji je tada razvio zanimljiv model javne podrške umjetnosti, a pod pritiskom Umjetničkog sindikata (Artists' Union). Danas nam taj primjer otvara brojna pitanja: koliko je važno povezivanje umjetničkih s drugim radničkim borbama? Kakvu ulogu u društvu ima javno financirana umjetnost? Koja je uloga publike ima u borbama umjetnika za bolje radne uvjete? Ta su pitanja jednako aktualna bila i u našem domaćem kontekstu, a umjetnici koji su u međuraću adresirali pitanja vlastitih uvjeta rada su ovdje, za razliku od Amerike, nakon Drugog svjetskog rata dobili priliku zaista drugačije organizirati proizvodnju kulture i umjetnosti. Koliko su u tome uspjeli? Što ćemo s institucionalnom kritikom, umjetničkim pravcem niknulim u SAD-u, koji se 1970-ih javlja i u socijalističkoj Jugoslaviji? Kako preći iz simboličke geste u polje stvarnog organiziranja? Kako danas baštinimo ovo raznoliko nasljeđe i što nas ono može naučiti u našim suvremenim borbama?

Ana Kutleša (1985.) je povjesničarka umjetnosti i kustosica, od 2010. radi u udruzi BLOK, gdje se bavi produkcijom i istraživanjem suvremene umjetnosti, istraživanje pozicije umjetnosti u širem društvenom kontekstu i organiziranjem kulturnih radnika_ca. Surađivala je s više medija kao autorica osvrti i tekstova iz polja kulture (Bilten, Treći program hrvatskog radija, Le monde diplomatique, Kulturpunkt).

Preporučena literatura:

artspace.com/magazine/art_101/in_depth/unionizing-in-the-art-world-isnt-new-a-brief-history-of-new-yorks-influential-and-defunct-55908

<https://digitizing-ideas.org/en/explore/podroom>

https://artseverywhere.ca/wp-content/uploads/2019/09/GSG-MAGAZINE_2_full.pdf (tekst "Učeći od Zemlje")

DUNJA KUČINAC: Od angažmana do angažmana: fleksibilizacija i prekarnost

“Ništa ne može zgaziti vašu dušu kao što to može sigurna, pouzdana plaća” – ovo je poruka s bilborda kojim se 2017. reklamirala poznata platforma za frilenserski online rad Fiverr. Drugi plakat u okviru iste kampanje prikazivao je fotografiju raščupane djevojke s podočnjacima i poručivao da su neispavanost, manjak redovne ishrane, iscrpljenost i vječna raspoloživost klijentu naprosto prirodna karakterna pravih „doera“ odnosno radoholičara nove generacije. Platforme poput Fiverra i Ubera, kao i drugi zagovornici radikalne fleksibilizacije i tzv. „gig ekonomije“ nastoje ju prikazati kao potpuno novi i uzbudljivi svijet rada krojen po mjeri radnika nove generacije, koji ne žele fiksno radno vrijeme i plaću i sve

drugo što se veže uz „dosadne poslove njihovih očeva“. Međutim, radnici, sindikati i istraživači diljem svijeta već godinama upozoravaju da se iza privlačne tehnologije i obećanja navodne inovacije i slobode da se bude „sam svoj šef“ krije ogromna količina nesigurnosti i eksploatacije. Fokusirajući se na platformski rad, ali dotičući i druge oblike privremenog i prekarnog rada, razgrnut ćemo fraze o slobodi i inovativnosti takvih poslova, govorit ćemo o posljedicama koje ovakva fleksibilizacija i fragmentacija ima po radnike i radnice, kontekstualizirat ćemo ih u šire tendencije na tržištu rada u posljednjih desetak godina te ćemo razgovarati o primjerima ili perspektivama sindikalizacije i borbe.

Dunja Kučinac (1989.) je povjesničarka umjetnosti i književna komparatistica. Radnica u kulturi i novinarka. Članica je kustoskog kolektiva BLOK i Platforme za radne uvjete u kulturi Za K.R.U.H. Suradnica je portala Bilten, Radnička prava i magazina Nada. Najviše prati teme platformskog rada i prekarnog rada u kulturi.

Preporuke za čitanj/gledanje:

Sorry We Missed You (Oprostite, mimoišli smo se). Red. Ken Loach. 2019.

Kučinac, Dunja. 2021. Dobra stara eksploatacija. Bilten. Dostupno na:

<https://www.bilten.org/?p=40406>